

UNIVERSITATEA “OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE
DOMENIUL DE DOCTORAT: *Teologie*

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Conducător de doctorat:

Prof.univ.dr. pr. Nicolae V. Dură

Student-doctorand:

Penca Dragoș

CONSTANȚA, 2022

REGIMUL JURIDIC AL UNOR CULTE RELIGIOASE DIN ROMÂNIA. CONSIDERAȚII ȘI EVALUĂRI

Conducător de doctorat:

Prof.univ.dr. pr. Nicolae V. Dură

Student-doctorand:

Penca Dragoș

Cuvinte cheie: Culte religioase, drepturile omului, laicitate, legislație internațională, legislație națională

Pentru a evalua procesul evolutiv al raporturilor dintre stat și cultele religioase, îndeosebi după apariția în anul 2006 a primei legi privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor după Revoluția din 1989, precum și modul în care statul a reglementat drepturile și libertățile individuale în materie de conștiință și credință religioasă, am examinat și cercetat atât textul legislației internaționale, și naționale, cât și cel din jurisprudența europeană și națională care s-a creat în acest domeniu.

În demersul muncii mele de cercetare științifică, am utilizat următoarele metode de cercetare, și anume: a) metoda analitică, cu ajutorul căreia am elucidat și unele neclarități pe care le întâlnim în literatura de specialitate; b) metoda hermeneutică, prin intermediul căreia am deslușit sensurile textelor legislative; c) metoda interpretativă, care mi-a înlesnit să deslușesc mai bine nu doar jurisprudența internațională și națională, ci și doctrina ecleziastică a cultelor a căror legislație a făcut obiectul cercetării noastre; d) metoda istorică, cu ajutorul căreia am putut să mă familiarizez și cu procesul evolutiv al textului legislației naționale și internaționale privind regimul juridic al cultelor religioase; e) metoda comparativă care mi-a facilitat demersul meu științific și în privința realizării unui studiu comparativ al prevederilor Statutelor respectivelor culte religioase etc.

Menționez că în lucrare am folosit și elemente ale metodei monografice, în special pentru înțelegerea unor particularități ale cultelor pe care nu am putut să le surprind în literatura de specialitate, și de aceea a trebuit să am și întâlniri la nivelul tuturor cultelor religioase ale căror statute le-am studiat.

Atât cercetarea, examinarea și evaluarea textelor documentare, cât și prelucrarea materialului documentar, în vederea realizării tezei mele de doctorat, s-au făcut deci în conformitate cu normele metodologiei muncii de cercetare științific, ceea ce a făcut ca întregul proces redacțional al lucrării să fie însoțit de rigorile acriviei și ale onestității științifice.

Întrucât nu putem vorbi despre regimul juridic al cultelor religioase, din România zilelor noastre, fără să cunoaștem procesul evolutiv al relațiilor dintre Stat și Biserică, adică dintre Stat și Cultele religioase, am făcut unele referi și la textul vechilor legiuri, canonice și de stat, pe care le-am coroborat cu studiile de referință ale unor erudiți juriști creștini, care ne-au ajutat să aducem precizări și lămuriri și în privința subiectului abordat în teza noastră de doctorat.

De exemplu, din legislația canonică a Sinodului IV ecumenic (Calcedon 451), am putut constata că, la epoca aceea, ”... s-a consolidat colaborarea dintre biserica creștină și statul

bizantin”, și, că această colaborare între cele două principale instituții ale societății umane din vremea aceea, adică Statul și Biserica, s-a amplificat cu vremea și s-a ajuns ”... chiar la o guvernarea bicefală a Imperiului Bizantin”, adică la o guvernarea prin organele statului și ale Bisericii, pe seama căreia i-au fost trecute ”din ce în ce mai multe atribuții în administrația imperiului”.

La același Sinod ecumenic (Calcedon 451) ”... s-a stabilit definitiv principiul că Biserica trebuie să se orienteze în organizarea unităților sale administrative după împărțirea administrativă a statului”.

În conformitate cu dispoziția de principiu enunțată de textul canonului 17 al Sinodului IV ecumenic, ”... dacă vreo cetate s-ar fi înnoit prin puterea împărătească, sau dacă s-ar înnoi de acum înainte (în viitor), atunci alcătuirilor politice și obștești să urmeze și orânduirea eparhiilor bisericești” (can. 17, Sin. IV ec.).

Aceste dispoziții de principiu ale legislației canonice ale Sinodului IV ecumenic își aveau temeiul lor în Tradiția canonică a Bisericii vechi, parte integrantă a ”Sfintei Tradiții”. Într-adevăr, atât hotărârile dogmatice, cât și cele canonice ale Sinoadelor ecumenice, „... sunt părți ale Sfintei Tradiții, pe care a primit-o, a păstrat-o și a lămurit-o continuu conștiința Bisericii fără sinoade, ca și în cadrul sinoadelor și prin sinoade”.

Așa după cum afirma recent și un canonist al Bisericii Ortodoxe Române, ”... tocmai datorită faptului că „hotărârile canonice” fac parte intrinsecă din patrimoniul „Sfintei Tradiții” a Bisericii Răsăritene, ele nu pot fi ignorate, anulate sau abrogate, dar nici situate în aria „Tradiției bisericești””.

Întrucât lucrarea noastră are o abordare interdisciplinară (teologică, canonică, juridică și istorică), am făcut referire expresă la lucrări cu conținut teologic, canonic, juridic și istoric. Așa se și explică faptul că până și lucrările istoricilor Nicolae Iorga, Onisifor Ghibu și Mircea Păcurariu au constituit surse de inspirație și puncte de plecare pentru o scurtă istorie a vieții cultelor religioase românești.

Cititorul avizat al lucrării noastre va putea constata și faptul că una dintre motivațiile abordării subiectului tezei noastre de doctorat a fost și dorința de a cerceta documente privind activitatea cultelor și asociațiilor religioase din România anilor 1918 - 1989 în arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Aceste documente ne-au făcut o imagine de ansamblu nu atât asupra legislației privitoare la culte și la libertatea de credință în România, atât înaintea instaurării regimului comunist, cât și după 1947, ci îndeosebi în privința politicii statului român față de cultele religioase.

Menționez de asemenea faptul că, în materie de libertate de conștiință și de libertate de credință religioasă, am avut privilegiul să beneficiaz de studiile unor prestigioși juriști, de stat și creștini (canoniști teologi), ai zilelor noastre, care mi-au fost de un real folos.

Studiul textului Statutelor și Regulamentelor Cultelor religioase, a fost coroborat și cu informațiile oferite de comentariile unor canoniști români de referință, precum, de exemplu: Constantin Erbiceanu, Liviu Stan, Nicolae Popovici, Gheorghe Soare, Valerian Șesan, Iorgu Ivan, Ioan Floca, Nicolae V. Dură etc., dar și a unor autori sau lideri ai Bisericilor ortodoxe și neoprotestante din România zilelor noastre.

Jurisprudența specifică subiectului a fost consultată prin două softuri de specialitate: Sintact și Lege5, cât și lucrările publicate de diverși juriști Mihail Stănescu-Sas, Ioan-Daniel Chiș, Teodor Manea, Ionuț Gabriel Corduneanu etc. Totodată, am apelat și la baza de date a Curții Europene a Drepturilor Omului sau a Curții Europene de Justiție.

În ceea ce privește abordarea și redactarea subiectului ales, menționez că o contribuție ”sui-generis” o constituie și analiza comparativă a normelor legislației naționale cu cele ale legislației internaționale privind libertatea individuală de conștiință și libertatea cultelor religioase.

Tot în acest registru, am analizat și evaluat de altfel întreaga legislație națională disponibilă care face referire la cultele religioase, și, ipso facto, la regimul lor juridic, precum și la drepturile și obligațiile membrilor cultelor.

Cu acest prilej, am urmărit să înfățișez cititorului lucrării noastre și modul în care instanțele naționale sau europene au interpretat legislația privitoare la drepturile individuale și colective privind libertatea de conștiință și de credință religioasă.

De unde și constatarea că, la nivelul Curții Europene a Drepturilor Omului sau la nivelul Curții Europene de Justiție, nu există o practică unitară în interpretarea libertăților de conștiință, de credință religioasă și de asociere în vederea practicării unei religii, și că, de foarte multe ori, deși motivate în drept, instanțele analizează subiectiv, în funcție de țara resortisantului, de cultura locului sau de circumstanțe.

Cu toate acestea, trebuie remarcat și învederat faptul că, cel puțin în ultimii cinci ani, instanțele s-au pronunțat în comun în vederea respectării de către Statele Membre a dreptului oricărui om la obiecțiunea de conștiință, dreptul la practicarea unei credințe în spațiul public, precum și dreptul de a se asocia în organizații cu scop religios și de a beneficia de drepturile organizațiilor religioase.

De aceea, în această lucrare am examinat și legislația românească care reglementează drepturile persoanelor la propria conștiință, ca drept fundamental al omului, și modul în care Statul Român a înțeles sau înțelege să respecte obiecțiunile de conștiință ale cetățenilor săi în aspecte delicate, cum ar fi de exemplu serviciul militar obligatoriu, drepturile religioase ale cetățeanului pe timpul detenției etc.

Totodată, am examinat și evaluat legislația națională și legislația internațională privind și libertatea adoptării unei religii, deoarece posibilitatea schimbării religiei este o manifestare a garanției libertății credinței religioase, din textul cărora am constatat că atât legiuitorul, cât și instanțele de judecată, au înțeles că dreptul la o credință religioasă este egal cu dreptul de a trăi credința religioasă în spațiul privat sau în public, iar că acest drept se exprimă nu numai prin mărturisirea privată sau publică a credințelor religioase, ci și prin dreptul de a-ți schimba religia.

În conformitate cu dreptul internațional, credința religioasă individuală sau a unui grup de persoane trebuie respectată în toate aspectele vieții cotidiene, ca, de exemplu, în *educație*, care implică dreptul părinților de a decide asupra educației religioase a copiilor, dreptul copiilor de a fi educați în credința religioasă a lor sau a părinților lor, dreptul elevilor și studenților de a beneficia de ziua de repaus săptămânal în conformitate cu credința lor religioasă; de asemenea, în *serviciul militar obligatoriu*, implică dreptul cetățenilor de a li se respecta atât opțiunile de conștiință și religie privind serviciul militar combatant, cât și respectarea zilelor de repaus săptămânal; în *sănătate*, include obligația statului de a respecta convingerile proprii ale cetățeanului, convingerile lui religioase în toate aspectele ce țin de demnitatea persoanei, de dreptul său de a accepta sau refuza anumite tratamente sau proceduri medicale sau care țin de opțiunile lui privind serviciile funerare sau înhumarea sa.

În ceea ce privește dreptul oamenilor de a se asocia cu alte persoane care împărtășesc aceleași convingeri religioase în vederea formării unor organizații cu caracter religios, am analizat atât organizațiile religioase ca mod de manifestare în comun a unei concepții sau a unei credințe religioase, cât și modul în care statul, ca instituție politică, a reglementat constituirea organizațiilor religioase, drepturile și obligațiile acestor organizații, precum și raporturile statului atât cu cultele religioase, cât și cu asociațiile religioase.

Desigur, n-am ignorat sau ocultat nici faptul că dreptul la conștiință, dreptul la credința religioasă și dreptul la practicarea religiei în spațiul privat sau public, împreună cu alte persoane care împărtășesc aceleași convingeri, sunt drepturi fundamentale ale omului prevăzute atât de ”jus divinum”, cât și de ”jus naturale”.

Din punct de vedere al doctrinei iudeo-creștine, conștiința este un element constitutiv al omului, este un drept fundamental divin, care nu poate fi limitat, îngrădit, reglementat sau modelat. Și, așa după cum recunosc până și juriștii laici, conștiința diferă de gândire, care este întregul ansamblu de informații genetice, cognitive sau ontologice și care se manifestă, în special, în domenii de larg interes, „care au o legătură nemijlocită cu exercitarea puterii în stat, cum sunt, de pildă, politica, religia, dreptul, economia etc.”

De asemenea, am învederat și faptul că libertatea de gândire și libertatea de conștiință nu pot fi întotdeauna corelate cu libertatea de credință, pentru că o persoană poate avea opinii sau poate întreprinde acțiuni în numele conștiinței și gândirii sale, fără a avea neapărat o credință religioasă.

Tot în această logică, vom vedea că libertatea de credință și libertatea cultelor nu este același lucru. De aceea, și legiuitorul s-a obligat, în Constituție, să respecte atât libertatea de credință, cât și libertatea cultelor, deoarece o credință religioasă poate exista și în absența unui cult religios.

În textul lucrării noastre am menționat și faptul că Dreptul civil și Dreptul penal sunt forme de reglementare ale organizării sociale, și că unele reglementări își au obârșia nu doar în dreptul divin, în ”jus naturale” (dreptul natural) și în dreptul roman (vechi și nou), ci și în ”jus canonicum” și în ”jus nomocanicum”.

Că cercetarea noastră științifică a urmărit să identifice cadrul legislativ național și internațional de reglementare a libertății de credință religioasă, precum și a organizării și funcționării cultelor religioase din România, o atestă și faptul că elementele principale ale acestora au fost în primul rând textul legislației internaționale, și apoi al celei naționale, adică textul Constituției României, al Legii privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor și, în fine, al întregii legislații privind relațiile dintre Stat și Culte.

Una dintre condițiile recunoașterii unui cult religios de către Statul român este ca acel cult „să respecte Constituția și *legile* țării și să nu aducă atingere securității publice, ordinii, sănătății și moralei publice, precum și drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.”

De aceea, în demersul muncii mele de cercetare, m-am străduit să surprind și formele de autonomie prevăzute în statutele fiecărui cult.

Întrucât, în conformitate cu prevederile *Legii privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*, un cult trebuie să aibă o distribuție națională și un număr minim de credincioși, am încercat să verific dacă există diferențe de organizare ale cultelor privind unitățile lor teritoriale, locale, iar în cazul cultelor care sunt structuri ale unor organizații

religioase internaționale, am făcut trimitere și la structurile de cult din străinătate, ca să pot vedea și dacă transpunerea acestora în statute este în conformitate cu legislația în vigoare.

Majoritatea cultelor au organisme centrale cu rol deliberativ, dar am constatat că unele culte – ca, de exemplu, cel ortodox și catolic – au organisme centrale deliberative învestite cu puteri depline, pe când alte culte, – ca, de exemplu, cele neoprotestante – care sunt constituite doar ca structuri naționale ale unor organizații religioase internaționale, au puteri deliberative limitate.

Am analizat și cadrul legal al instituțiilor ecleziastice centrale și locale ale Cultelor religioase cu rol executiv care administrează viața bisericească prin intermediul forurilor lor centrale și care pun în aplicare hotărârile acestora. Și, am constatat că și aceasta variază ca atribuții sau ca organizare de la un cult la altul.

Culte istorice (ortodox și romano-catolic), care administrează un patrimoniu însemnat și au un număr semnificativ de credincioși, au în organizarea lor canonic-statutară prevăzute instituții administrative centrale, zonale sau locale. Și, în privința acestora, am urmărit să văd în ce fel organizarea acestor instituții interne administrative se raportează la legislația națională.

De asemenea, am constatat că unele culte religioase nu oferă același statut juridic unităților componente de pe teritoriul României. Unele unități de cult (biserici sau comunități locale) sunt persoane juridice de sine stătătoare, altele sunt filiale ale persoanelor juridice, iar alte unități de cult nu au statut juridic și nu au patrimoniu propriu. În funcție de organizarea statutară, comunitățile locale dobândesc sau nu anumite drepturi patrimoniale, drepturi de a da dispoziție sau chiar autonomii instituționale.

Proprietatea bisericească și natura juridică a acestei proprietăți reprezintă un subiect care merită să fie amplu dezbătut. Cultele au patrimoni proprii sau utilizează patrimoniile altor persoane. Patrimoniile Cultelor beneficiază de un regim preferențial, distinct de regimul juridic al patrimoniului restului persoanelor. Modul de dobândire a patrimoniului sau modalitatea de obținere a unui anumit statut juridic diferă și acesta uneori de dreptul comun în privința modului în care statul poate să reglementeze regimul juridic al proprietății bisericești.

Abordarea unor astfel de subiecte mi-a oferit posibilitatea să-i prezint cititorului tezei mele o imagine – fie ea și succintă – și asupra particularităților de abordare a bunurilor de către unele culte religioase analizate care, așa cum vom vedea, sunt uneori foarte diferite.

În acest scop, am examinat și evaluat statutul juridic al personalului clerical sau al slujitorilor bisericești atât din perspectiva legislației naționale, cât și a legislației ecleziastice a cultelor.

În ceea ce privește personalul cultelor religioase, fie că este personal clerical sau personal laic, modul de alegere a conducătorilor sau de recrutare a personalului diferă de la cult la cult. De aceea, am încercat să vedem în ce constă reprezentativitatea conducătorilor bisericilor și care sunt criteriile pe baza cărora sunt aleși sau recrutați membrii clerului sau membrii laici care participă la viața Bisericii ca voluntari sau salariați.

În baza autonomiei ei față de Stat, Biserica are un statut special în ceea ce privește judecata internă. Statul nu are abilitatea de a judeca doctrinar sau canonic faptele membrilor clerului sau membrilor laici.

În raporturile lor cu cultul, membrii clerului sau credincioșii sunt supuși judecății organelor interne de cercetare și judecată ecleziastică. Fiecare cult are regulile lui proprii de raportare la abaterile personalului de cult sau ale membrilor săi, totodată cultele au prevăzut și pedepse pentru abaterile de la normele interne în canoane, statute sau regulamente.

După cum se știe, literatura religioasă din perioada comunistă a fost foarte atent limitată de organele de propagandă și de Securitate. Cultele obțineau cu greu dreptul de a tipări materiale proprii de informare și, cu atât mai puțin, literatură religioasă.

După revoluția din 1989, setea de libertate religioasă, de spiritualitate și nevoia de exprimare liberă a poporului român au provocat o explozie de apariții editoriale cu caracter religios. Cultele au fost libere să publice reviste și ziare, să înființeze posturi de radio și televiziune. Mai mult, membrii clerului sau membrii laici, în mod independent, au publicat cărți, reviste și ziare cu caracter religios, de unde și străduința noastră de-a identifica și organele de presă oficiale ale fiecărui cult, deoarece, în cazul normelor interne ale Bisericii aceste canale de comunicare reprezintă sursa oficială de informare.

Prin lucrarea noastră am dorit să răspundem și la unele dintre întrebările celor interesați să cunoască normele legislative interne sau europene privind dreptul la libertatea de conștiință, de credință religioasă și de asociere într-o organizație religioasă cu scopul practicării unei religii.

Sperăm ca toate referințele istorice, juridice și ecleziastice pe care le-am folosit să fie percepute obiectiv, fiindcă de acestea ne-am servit doar în scopul informării cititorului asupra contextului apariției unei legi, a emiterii unei decizii judecătorești sau a unor reglementări cu impact în viața religioasă a României.

Îl asigurăm pe cititorul tezei noastre de doctorat că actele normative invocate sunt la zi. Dar, a trebuit să ne raportăm și la norme anterioare, ca de exemplu, la Decizia 32/2009 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, care s-a bazat pe o decizie preliminară a CtEDO de nerecunoaștere a insubordonării pe motive de conștiință ca infracțiune politică în cazul militarilor aflați în serviciul militar obligatoriu, deși, după mai puțin de un an decizia a fost invalidată de hotărârea Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Prin prisma acestor considerații, preliminar, trebuie să plecăm la drum cu certitudinea că doar dreptul natural de origine divină are o perenitate, indiferent de contextul politic, istoric, social, cultural sau religios. Or, dreptul fundamental la libertate de conștiință, la libertatea de credință religioasă și de asociere într-o formă de organizare cu scopul practicării religie este un drept dat nouă de Dumnezeu și recunoscut de toate cele trei mari religii monoteiste: iudaică, creștină și islamică.

În privința structurii tezei noastre de doctorat, menționăm că aceasta are șase capitole, în care am făcut o analiză și o evaluare judicioasă a prevederilor Legii privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor prin prisma principalelor teme pe care legiuitorul le-a reglementat prin această lege, și anume: a) libertatea religioasă; b) relația dintre stat și culte; c) recunoașterea calității de cult; d) statutul juridic al personalului cultelor religioase; e) regimul juridic al patrimoniului cultelor religioase; f) statutul juridic al învățământului organizat de culte și g) statutul juridic al asociațiilor religioase.

Referindu-ne la dreptul la *libertatea de religie ca dispoziție generală legală*, am înfățișat și aspectele care țin de dreptul omului la libertatea de gândire, de religie și de practicare a religiei, precum și de drepturile și libertățile persoanelor aflate în detenție, de dreptul părinților în a asigura educația copiilor, de drepturile membrilor cultelor religioase și obligațiile lor, de libertatea de conștiință în cadrul serviciului militar, precum și de apartenența cultelor religioase la structurile internaționale.

Totodată, am încercat să surprindem cele mai frecvente situații în viața religioasă românească și în jurisprudența actuală, ca să sesizăm astfel și implicațiile lor asupra relațiilor sociale.

Așa după cum am precizat în cuprinsul lucrării, o mare parte din cultele religioase din România sunt structuri naționale ale unor organizații internaționale. Unele culte, deși împărtășesc aceleași doctrine și credințe religioase cu Biserici din alte țări, rămân însă autonome în organizarea lor administrativ-teritorială, așa după cum este cazul Bisericii Ortodoxe Române, care "se administrează în mod autonom prin organisme proprii

reprezentative, constituite din clerici și mireni, potrivit Sfintelor Canoane, dispozițiilor prezentului statut și altor dispoziții ale autorității bisericești competente” (Art. 3, al. 2).

Există însă și culte total independente din punct de vedere juridic și al învățaturii de credință. De aceea, am căutat să văd și în ce fel este oglindit dreptul credincioșilor și al acestor culte de a întreține relații frățești, ecumenice sau ierarhice cu alte organizații religioase din afara țării.

În legătură cu *Relația cultelor religioase cu statul* (cf. *Capitolul II, Secțiunea a 1-a din Legea privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*) am ținut să facem unele comentarii privind atât politica de neutralitate a statului în raport cu cultele religioase, cât și autonomia cultelor religioase față de stat.

De asemenea, am făcut și unele precizări privind obârșia noțiunii de neutralitate a statului față de cultele religioase, a modului în care această neutralitate este percepută de actorii sociali și juridici, precum și efectele neutralității statului în viața cultelor sau în viața socială, în general.

Autonomia cultelor religioase a fost tratată distinct, incluzând o scurtă radiografie a celor mai importante hotărâri ale CtEDO sau ale instanțelor naționale. În lumina jurisprudenței și a legislației aferente, am încercat să identificăm atât aspectele teoretice, cât și pe cele practice, concrete, ale autonomiei cultelor față de stat, prevăzute în legislația internă, prin comparație analitică cu prevederile articolul 6 al Declarației privind eliminarea tuturor formelor de intoleranță și discriminare bazate pe religie sau pe credință, adoptată la 25 noiembrie 1981 de Organizația Națiunilor Unite.

Tot în acest capitol am analizat prevederile legislative care guvernează sprijinul material acordat de stat cultelor religioase din România și politica fiscală a statului în raport cu cultele și asociațiile religioase legal recunoscute.

Firește, am făcut referiri exprese și la formele de recunoaștere a autorității statului, dar și la formele de autonomie prevăzute în statutele fiecărui cult.

Ca să putem vorbi despre *Recunoașterea calității de persoană juridică a organizațiilor religioase* (cf. *Capitolul II, Secțiunea a 2-a și Capitolul III din Legea privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*), am făcut trimiteri atât la textul legislației privind persoanele juridice religioase, cât și la câteva din prevederile importante ale legilor referitoare la cultele religioase, la situația juridică a cultelor religioase de după Unirea din 1918, la personalitatea juridică a organizațiilor religioase, la regimul juridic al grupărilor religioase etc.

Ca atare, am prezentat și condițiile legale pentru dobândirea personalității juridice a organizațiilor religioase din România, asemănările și deosebirile dintre aceste organizații și alte forme juridice de organizare asociativă etc.

Pe cât a fost cu putință am făcut și o expunere succintă a istoricului fiecărui cult, în special al apariției lor în teritoriile românești, precum și un scurt istoric al dobândirii calității de cult religios. Am ținut totuși să introducem aspecte legate de istoricul cultelor pentru ca cititorul să înțeleagă contextul social, teologic, politic și juridic prin care au fost recunoscute respectivele culte religioase. În acest scop, am folosit variantele oficiale privind istoricul fiecărui cult.

Capitolul II, Secțiunea a 3-a al Legii privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor privind *Statutul juridic al personalului cultelor religioase* a fost capitolul cel mai de interes pentru mine ca autor al acestei teze de doctorat, fiindcă legiuitorul a prevăzut în această parte a actului normativ prevederi referitoare la statutul juridic al personalului clerical, aspecte legale privind salarizarea personalului cultelor, a regimului juridic al asigurărilor sociale și asigurărilor sociale de sănătate ale personalului clerical și monahal, dar și o analiză a excepțiilor prevăzute de lege privind moștenirea, în cazul personalului monahal etc.

Un aspect important al acestui capitol din *Legea privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*, tratat în detaliu în paginile tezei noastre, este referitor la instituțiile de control și judecată internă ale cultelor, cea mai vădită formă de manifestare a autonomiei cultelor religioase față de stat.

De altfel, după părerea noastră, acest capitol este cel mai provocator din punct de vedere juridic, dacă îl evaluăm prin prisma excepțiilor conținute de la prevederile generale ale legislației muncii, ale Codului civil sau ale altor acte normative.

Privitor la *Regimul juridic al patrimoniului Cultelor* (Cf. *Capitolul II, Secțiunea a 4-a, Patrimoniul cultelor, din Legea privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*), am înfățișat modurile de dobândire ale bunurilor bisericesti, aspectele juridice ale calității bunurilor bisericesti, sacralitatea bunurilor bisericesti, regimul juridic al unităților de învățământ confesional, precum și legislația specifică a caselor de pensii și ajutoare sociale, aparținând cultelor religioase sau a entităților de asistență socială, așa cum sunt numite astăzi așezămintele caritabile.

În acest capitol am făcut de fapt și o analiză la zi a legislației care reglementează direct sau tangențial regimul juridic al tuturor proprietăților cultelor religioase, inclusiv în privința excepțiilor pe care legiuitorul le-a prevăzut în cazul acestor bunuri.

Că proprietatea bisericească și natura juridică a acestei proprietăți reprezintă un subiect de un real interes și pentru societatea zilelor noastre este o realitate peremptorie. Cultele au patrimoniul propriu sau utilizează patrimoniile altor persoane, iar modul de dobândire a patrimoniului diferă uneori de dreptul comun și diferă de la un cult la altul.

Deși am tratat sumar aceste aspecte, totuși, considerăm că am reușit să-i prezentăm cititorului o imagine generală asupra particularităților de dobândire a bunurilor de către unele culte religioase analizate care, așa cum se va putea constata și din paginile lucrării mele, sunt uneori foarte diferite.

Referitor la statutul juridic al *învățământul religios*, la care face referire expresă *Capitolul II, Secțiunea a 5-a a Legii privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor*, am învederat atât dreptul părinților de-a asigura educația religioasă copiilor lor, cât și prevederile legale referitoare la învățământul religios și la unitățile de învățământ confesionale.

În acest context, am încercat să readucem în atenția cititorului cadrul funcționării disciplinei Religie atât înainte de 1947, cât și după 1995, anul reintroducerii religiei în școli, făcând o comparație cu situația din alte state europene.

De asemenea, am analizat regimul juridic al unităților de învățământ confesional de stat sau particular, precum și regimul juridic al personalului didactic din cele două forme de învățământ confesional. Nu în ultimul rând, am vorbit și despre statutul pe care legea îl reglementează studenților din învățământul universitar de stat și confesional.

În fine, Legea 489/2006 prevede în mod expres că ”libertatea religioasă se poate exercita și în cadrul asociațiilor religioase, care sunt persoane juridice alcătuite din cel puțin 300 de persoane, cetățeni români sau rezidenți în România, care se asociază în vederea manifestării unei credințe religioase” (Art. 40, al. 1).

Or, și prin astfel de abordare și prezentare a conținutului drepturilor și libertăților Cultelor religioase, legiuitorul român s-a dovedit a fi și în această privință în deplină concordanță cu prevederile legislației Uniunii europene oferind astfel un cadru juridic adecvat și pentru afirmarea regimului juridic al Cultelor religioase din țara noastră.